

РОЗДІЛ 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МИСТЕЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 378.793.16:78

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ МУЗИЧНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Ольга Кузнецова

кандидат педагогічних наук, професор кафедри
музично-інструментальної підготовки вчителя
факультету мистецтв Харківського національного педагогічного
університету імені Г. Сковороди
м. Харків, Україна

Анотація. У статті розглянуті основні наукові підходи до методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Виокремлено підготовку студентів факультетів мистецтв до здійснення музично-просвітницької діяльності зі школярами в умовах загальноосвітньої школи. Розглянуто специфіку фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до просвітницької роботи на уроках музики та під час позакласної й позашкільної музичної діяльності з учнями. У процесі здійснення музичного просвітництва, що консолідує компетенції педагога-музиканта актуалізується значимість творчої діяльності, яка передбачає вміння розглядати будь-які явища з різних позицій, застосовувати знання з різноманітних мистецьких галузей у вирішенні конкретного завдання, тобто вміння самостійно приймати рішення й нести відповідальність за них. Основними науковими підходами до методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва нами визначено: аксіологічний, праксеологічний, поліхудожньоцентричний.

Ключові слова: музичне просвітництво; творча діяльність; самостійність; наукові підходи; методична підготовка; майбутні вчителі музичного мистецтва.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Актуальною проблемою сьогодення є запровадження в теорію та практику підготовки майбутніх учителів музики ефективних методик, спрямованих на організацію музичного просвітництва серед учнівської молоді, що є одним із важливих напрямків педагогічної освіти та передусім орієнтує на досягнення певного освітнього результату. Важливу роль у цьому процесі відіграє створення в позашкільній роботі творчих дитячих колективів, які розкривають перед учнями красу художніх образів, збагачують досвідом творчості, формують їхній духовний світ, розвивають самостійне мислення, пробуджують творчу ініціативу тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні аспекти фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва досліджено в психолого-педагогічній і фахово-методичній літературі. Педагогічні засади професійної підготовки майбутніх учителів висвітлено в дослідженнях Е. Абдулліна, С. Архангельського, В. Біблера, В. Бондаря, В. Галузинського, В. Загвязинського, О. Рудницької, С. Сисоєвої, В. Сластьоніна, К. Ушинського

та ін.; проблеми професійної підготовки педагогів-музикантів і сучасної теорії музично-педагогічної освіти розглянуто в працях А. Болгарського, Л. Гаврілової, О. Дем'янчука, Т. Завадської, К. Завалко, Л. Масол, О. Олексюк, В. Орлова, Г. Падалки, О. Ростовського, Т. Танько та ін.; методичні аспекти підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва виокремлено в дослідженнях Л. Арчажникової, О. Єременко, А. Козир, В. Муцмахера, Є. Проворової, О. Рудницької, В. Федоришина, О. Щолокової та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття основних тенденцій розвитку мистецької освіти на засадах системного підходу. Просвітницька діяльність майбутнього вчителя музичного мистецтва розглядається з позиції аксіологічного, праксеологічного, поліхудожньоцентричного підходів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим аспектом фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва є просвітницька робота на уроках музики та позакласна й позашкільна музична діяльність з учнями. Адже на сучасному етапі постає завдання вдосконалення практичної підготовки студентів до ефективної організації музичної діяльності школярів у позаурочний час. Ураховуючи специфіку організації музичної діяльності учнів у позашкільних мистецьких закладах акцентуємо увагу на тому, що це є досить складний і динамічний процес, у якому важливе місце займає організатор-керівник як учитель і вихователь. Адже творча спрямованість професіоналізму педагога-музиканта актуалізується саме музичним просвітництвом – діяльністю, яка орієнтована на розвиток музичних інтересів, потреб, смаків молодого покоління, що сприятиме вдосконаленню культурного й духовного потенціалу нації.

Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації позашкільної музичної діяльності учнів передбачає виховання в них цілого ряду необхідних знань, умінь, навичок і наявності такої особистісної якості, як толерантність, яка полягає в готовності суб'єкта до усвідомлених особистісних дій, спрямованих на побудову стосунків з учнями на конструктивній основі, на досягненні гуманістичних відносин, навіть якщо вони можуть мати дещо інший світогляд, різні ціннісні орієнтації, стереотипи поведінки тощо.

Творча специфіка музичного просвітництва передбачає підтримку індивідуальності, самобутності, свободи вибору особистості, що визначає цілі сучасної освіти. Саме музичне просвітництво, яке консолідує кілька компетенцій педагога-музиканта, актуалізує значимість творчості, яка передбачає вміння розглядати будь-які явища з різних позицій, застосовувати знання з різноманітних галузей у вирішенні конкретного завдання, самостійно приймати рішення й нести відповідальність за них. Творча природа музичного просвітництва дозволяє уникнути професійної «одномірності», замикання в межах специфіки тої чи тої дисципліни, сприяє підготовленості вчителя

музичного мистецтва до того широкого діапазону різновидів фахової діяльності, якими йому доведеться займатися в межах його професії.

Музично-просвітницька діяльність як процес накопичення й передачі знань про музику неможлива без особистісної ініціативи, підприємливості, здатності до самостійної активної діяльності. Оскільки ці морально-вольові якості нерозривно пов'язані з людською сутністю, їхня активізація в процесі музично-просвітительської діяльності сприяє максимальному розкриттю творчого потенціалу педагога-музиканта, вільній самопрезентації й самотрансляції особистості.

Здійснення музично-просвітницької діяльності неможливе без творчої мотивації, яка становить синтез допитливості осягнення й бажання передачі знань про музику широкій слухацькій аудиторії. Генеральною мотивацією музично-просвітницької діяльності педагога-музиканта є прагнення до професійно-творчої самореалізації. Здійснення цієї мотивації передбачає наявність потягу до реалізації творчих здібностей, мотивації самореалізації, мотивації самоутвердження й пізнавальної мотивації. Так, мотивація реалізації творчих здібностей проявляється в прагненні вчителя демонструвати власні здібності, найкращі професійні й особистісні якості. Тенденція до застосування вчителем музичного мистецтва всього потенціалу його можливостей, отриманих від природи й набутих у досвіді, використовується ним для досягнення поставленої мети: музичного просвітництва серед дітей і молоді.

У процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до роботи в позашкільних навчальних закладах важливо враховувати їхню мотивацію до самоутвердження, що виражається в почутті задоволення від досягнутих результатів, почутті впевненості в собі, здобуті в період практичної діяльності з учнями. Допитливість, цікавість, спрямований інтерес, творчий пошук, свідома самоосвіта – етапи пізнавальної мотивації. Поетапне здійснення визначених мотивацій актуалізує значимість музично-просвітительської роботи й приводить до усвідомленого її творчого виконання. Усе, що визначає мотиви загальної та професійної діяльності педагога-музиканта, його культурний, загальноосвітній, професійний рівень, є ресурсами вчителя музичного мистецтва.

Музичне просвітництво, що консолідує компетенції педагога-музиканта, актуалізує значимість творчої діяльності, яка передбачає вміння розглядати будь-які явища з різних позицій, застосовувати знання з різноманітних галузей у вирішенні конкретного завдання, тобто самостійно приймати рішення й нести відповідальність за них. Ураховуючи вищезазначене, основними науковими підходами до методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва нами визначено: *аксіологічний, праксеологічний, поліхудожньооцентричний*.

Аксіологічний підхід є одним із перспективніших у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до продуктивної музично-просвітницької роботи зі школярами. Адже гуманістичний світогляд як узагальнена система поглядів і переконань центрується навколо особистості. З цієї позиції важливим є саме

ціннісно-аксіологічний підхід до навчально-виховної діяльності як перевага певних смислів і побудованих на цій основі способів поведінки. У центрі аксіологічного підходу знаходиться концепція взаємозалежного, взаємодіючого світу. Тому важливо навчитися бачити те спільне, що не лише об'єднує людство, а й характеризує кожну окрему особистість, її унікальність.

Доцільно зазначити, що аксіологія є теорією цінностей, що з'ясовує якості та властивості предметів, явищ, процесів, які здатні задовольнити потреби, інтереси і бажання людей. За точним визначенням С. Гончаренка, аксіологія педагогічна – це такий напрям в галузі освіти, у якому «розглядаються: учення про цінності, зміст провідних педагогічних ідей, теорій і концепцій у різні історичні періоди у сфері вітчизняної та зарубіжної освіти (відповідно до їхньої відповідності чи невідповідності потребам суспільства і особистості)» [1, с. 24].

Аналіз психолого-педагогічних праць (А. Алексюк, Ш. Амоношвілі, Ю. Афанасьєв, Л. Виготський, В. Давидов, Е. Ельконін, І. Зязюн, В. Петрушин, Б. Теплов та ін.) і мистецьких досліджень (Н. Гуральник, Л. Коваль, А. Козир, О. Олексюк, В. Орлов, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Г. Ципін, В. Шульгіна, О. Щолокова та ін.) свідчить про те, що фахова підготовка студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів спрямовується на майбутню музично-просвітницьку діяльність, у процесі якої формування фахових знань і вмінь у значній мірі залежить від особистісного ставлення до мистецтва. У цьому процесі роль механізму зв'язку виконує саме аксіологічний (ціннісний) підхід.

На думку А. Козир, аксіологічний підхід дозволяє спрямувати зміст, форми та методи фахового навчання на формування професійної майстерності як системи ціннісних орієнтацій особистості майбутнього вчителя музики. Так, художньо-музичні цінності є результатом духовного опанування особистістю творами мистецтва, усвідомлення їхнього змісту, естетичної форми, здійснення глибокого музично-педагогічного аналізу творів мистецтва. Аксіологічний підхід виступає як реалізація суб'єктно-суб'єктних відносин усіх учасників навчально-виховного процесу. Основними його ознаками є глибоке розуміння природи цінностей, їхня загальна значимість [3, с. 241].

Аксіологічний підхід дозволяє розкрити значення особистісних цінностей учителя музичного мистецтва як стрижня його особистості, яка забезпечує можливість орієнтації на її акмеологічне становлення (О. Асмолов, А. Деркач, Д. Леонтєв, О. Олексюк, В. Федоришин та ін.). У зв'язку з цим особливого значення набуває роль ціннісних орієнтацій та ціннісних взаємовідносин у процесі формування особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва. Доречно підкреслити, що в системі наукового пошуку існує погляд, що ціннісне ставлення в процесі засвоєння творів мистецтва є підґрунтям підготовки особистості до співтворчості. Основу осягнення цього процесу складає розуміння ціннісного ставлення до творів мистецтва як характерної ознаки творчої активності особистості.

Ефективне використання в навчально-виховному процесі аксіологічного підходу дозволяє не лише «підганяти» особистість студента до досконалої моделі, а плавно й обережно здійснювати його індивідуально-творчий розвиток. Застосування аксіологічного підходу дозволяє здійснювати навчання майбутніх учителів музичного мистецтва не авторитарними методами, а пошуками компромісу, сугестивний педагогічний вплив поступається місцем взаємодії, співробітництву, партнерству, орієнтаціям на реальну свободу особистості, яка розвивається, і на діалог із нею. Це обумовлює превалювання дуже специфічного мовно-музичного фону та невербального рівня спілкування, що становить собою особливий полісенсорний зв'язок, який складає основу музично-просвітницької діяльності.

Спрямованість учителя музичного мистецтва до продуктивної діяльності базується на особистісній системі цінностей, тому обов'язковою умовою є ціннісне ставлення до педагогічної роботи, до учнів. Високопродуктивним учителем можна стати лише маючи необхідні здібності й системність у роботі, гармонічно поєднуючи наукову та фахову компетентність, активно використовуючи продуктивні методи навчання при професійно-педагогічній спрямованості, за наявності адекватної самооцінки, відповідального ставлення до роботи, потреби в самореалізації.

Праксеологічний підхід обрано нами для аналізу ефективності й результативності музично-просвітницької діяльності. Аналіз досліджень указує на те, що в сучасних умовах у фаховій освіті все ширше впроваджується праксеологічний підхід, заснований на позиціях філософії дії, основою якої є роботи А. Еспінаса, Т. Котарбінського, Є. Слуцького та ін. та музично-педагогічної освіти (І. Колеснікова, К. Курода, Є. Проворова, М. Сацков та ін.). Праксеологічний підхід дозволяє створити нові вимоги до якості фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, ініціюючи процеси формування його фахової компетентності, конкурентоспроможності, готовність до практичного виконання професійної діяльності з мінімальними ресурсними затратами.

У дослідженнях філософського спрямування праксеологія трактується як наукове знання про організацію успішної діяльності за допомогою навчання особистості свідомому вибору засобів, прийомів і методів роботи, що забезпечують найкращі результати праці, активізують творчість, сприяють формування раціональної системи внутрішніх спонук й активної перетворюючої діяльності. Т. Котарбінський трактує праксеологію як загальну теорію ефективної організації діяльності, що охоплює три групи проблем: аналітичний опис, характеристику, класифікацію і систематизацію практичних дій; вивчення умов і законів, що визначають ефективність дій; вивчення генези розвитку різних видів діяльності та шляхів їхнього вдосконалення [4, с. 18].

Основним завданням праксеології є характеристика реальних людських можливостей, визначення об'єктивних і суб'єктивних дій, сприяння

становленню ідеалів і цінностей особистості, оптимізація життєдіяльності як в індивідуальному, так і суспільному контексті. У науковому пізнанні праксеологічна проблематика передбачає вивчення цілеспрямованої праксеологічної діяльності людей, спрямованої на перетворення природи та суспільства, відтворення продуктивних сил й суспільних відносин.

Праксеологічний підхід у мистецькій освіті дозволяє представити практичну успішність учителя музичного мистецтва як регулятивну й операційну силу, що зумовлює розширення базових понять, які забезпечують ментальну сферу практичної діяльності засобами, методами, технологіями інструментального характеру. У цьому процесі самоосвітню діяльність майбутніх учителів музичного мистецтва доцільно спрямувати на здійснення праксеологічної корекції завдань, що дасть змогу виявляти й конкретизувати правильність/неправильність педагогічних дій; обирати стратегію і логіку організації музично-просвітницької роботи.

З позиції праксеологічного підходу до ефективної музично-просвітницької діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва доцільно виділити ціннісні особистісні якості, виваженість прийнятих рішень, продуктивність мистецької роботи, успішність, результативність. Отже, праксеологічний підхід у музично-просвітницькій діяльності вчителя музичного мистецтва забезпечує здійснення ефективного міжособистісного й міжкультурного спілкування, сприятливої психологічної атмосфери, якісної організації музичної діяльності школярів.

Поліхудожньоцентричний підхід визначається методичною спрямованістю на продуктивну практичну діяльність. Він охоплює систему професійних знань, умінь, навичок, фахові здібності та професійно важливі якості особистості, що спрямовані на урахування специфіки професійної діяльності, формування позитивного ставлення майбутнього фахівця до професії, усвідомлення себе як фахівця-професіонала. Тому його можна вважати базовим у музично-просвітницькій діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва. Багатоаспектна діяльність учителя музичного мистецтва, яка обумовлена розвитком його професійно-педагогічних та особистісних якостей, пов'язана багатомірними стосунками, характером взаємодії з учнями. Ці зв'язки та їхня ієрархія утворюють, на нашу думку, інтегральні характеристики діяльності вчителя, детермінують його професійний розвиток, що за сутністю, є об'єктом цього розвитку. Адже музично-естетичне виховання учнів у процесі вивчення мистецтва передбачає використання взаємозв'язку різновидів художньої творчості, взаємопроникнення міжпредметних зв'язків мистецьких предметів, а отже, має ґрунтуватися на поліхудожньоцентричному підході.

Єдність особистісного та професійно-педагогічного в мистецькому навчанні визначається інтегративними та варіативними зв'язками, які існують у практичній діяльності вчителя музичного мистецтва. Це поєднання суттєво впливає на формування професійних умінь студентів ставити педагогічні

завдання, аналізувати виховні ситуації, діагностувати музично-творчі здібності учнів. Відповідно до поліхудожньоцентричного підходу моделювання навчально-виховного процесу полягає в спрямованості навчання на реалізацію освітньої мети, що обумовлює єдність навчальної, розвиваючої, виховної та ціннісної функцій музично-просвітницької діяльності. Реалізація цього підходу на практиці дозволяє «за той самий час вирішувати ширше коло взаємопов'язаних завдань, чим підвищувати результативність навчального процесу; підвищити роль і значення цілепокладання в навчально-виховному процесі, робити навчання більш цілеспрямованим» тощо [1, с. 116].

На цій основі майбутні вчителі музичного мистецтва мають одержати найсучасніші знання і гарну практичну підготовку. Для здійснення цього положення необхідно вирішити основні завдання художньо-музичної роботи: забезпечити більш високий науково-методичний рівень викладання методичних практикумів у вищій педагогічній школі; удосконалити навчальні плани і програми практикумів, тісніше пов'язати їх із вимогами життя і практикою школи, закріпити матеріально-технічну базу університету, забезпечити викладання методичних практикумів висококваліфікованими майстрами художньо-музичної роботи, підвищувати ефективність кожного навчального заняття; на цій основі підвищувати якість самостійної навчальної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Поліхудожньоцентричний підхід спрямовує майбутніх учителів музичного мистецтва на проектування, аналітичну роботу й алгоритмізовані професійні дії; виявлення причинно-наслідкові зв'язки між етапами педагогічних дій; можливість стимулювання для здійснення пошуку нових рішень, що відповідають неповторності кожного музично-просвітницького заходу. Безперервна педагогічна практика студентів, підсумкові методичні конференції з педагогічної виробничої практики, тематичні концерти та педагогічні тренінги загалом допомагають майбутньому вчителю музичного мистецтва підвищити ефективність підготовки до практичної музично-просвітницької діяльності з учнями.

Так, поліхудожньоцентричний підхід охоплює музично-просвітницьку роботу майбутнього вчителя музичного мистецтва як педагогічну дію, яка за висловом С. Гончаренка, пояснює її як елемент «педагогічно доцільний, спланований чи імпровізований учинок учителя-вихователя, що спричиняє зміну педагогічної ситуації або особисті зміни» [1, с. 251]. Педагогічна дія, зауважував І. Зязюн, включає «вироблені вчителем на основі науки і практичного досвіду уявлення про дитину, її здібності, про те, якими повинні бути урок, знання учня, дух школи, колеги, нарешті, він сам, як учитель» [2, с. 49]. З позиції поліхудожньоцентричного підходу музично-просвітницьку діяльність майбутнього вчителя музичного мистецтва доречно розглядати як «режисуру» педагогічної дії в контексті діяльнісно-орієнтованої педагогічної освіти, що активно проявляється в контексті діалогової взаємодії,

якісної процесуальності, функціональної дієвості, педагогічної результативності з метою розкриття інтелектуального, мистецько-творчого й емоційно-духовного світу школярів.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, вищезазначені наукові підходи дозволяють майбутньому вчителю музичного мистецтва оволодівати майстерністю впливу на слухацьку аудиторію, активно використовуючи продуктивні методи роботи з учнями, самореалізувати себе в практичній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко, С. У. (1997). Український педагогічний словник. Київ: Либідь.
2. Зязюн, І. А., Сагач, Г. М. (1997). Краса педагогічної дії. Київ: Українсько-фінський ін-т менеджменту і бізнесу.
3. Козир, А. В. (2008). Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти. Київ: НПУ імені М. Драгоманова.
4. Котарбинский, Т. (1962). Развитие психологии. Польское обозрение, №12, 15-27.

ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ К ОСУЩЕСТВЛЕНИЮ МУЗЫКАЛЬНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА

Ольга Кузнецова

кандидат педагогических наук, профессор кафедры
музыкально-инструментальной подготовки учителя
факультета искусств Харьковского национального педагогического
университета имени Г. Сковороды
г. Харьков, Украина

Аннотация. В статье рассмотрены основные научные подходы к методической подготовке будущих учителей музыкального искусства. Выделена подготовка студентов факультетов искусств к осуществлению музыкально-просветительской деятельности со школьниками в условиях общеобразовательной школы. Рассмотрена специфика профессиональной подготовки будущего учителя музыкального искусства к просветительской работе на уроках музыки и во время внеклассной и внешкольной музыкальной деятельности с учащимися. В процессе осуществления музыкального просвещения, консолидирует компетенции педагога-музыканта актуализируется значимость творческой деятельности, которая предусматривает умение рассматривать любые явления с разных позиций, применять знания из различных художественных отраслей в решении конкретной задачи, то есть умение самостоятельно принимать решения и нести ответственность за них. Основными научными подходами к методической подготовке будущих учителей музыкального искусства нами определены: аксиологический, праксеологический, полихудожественноцентрический.

Ключевые слова: музыкальное просвещение; творческая деятельность; самостоятельность; научные подходы; методическая подготовка; будущие учителя музыкального искусства.

MAIN APPROACHES TO IMPLEMENTATION OF MUSICAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES OF FUTURE MUSIC ART TEACHERS

Olha Kuznetsova

Candidate of Pedagogical Sciences, Professor of
Musical and Instrumental Teacher Training Department
Faculty of Arts of Kharkiv National Pedagogical University
named after H. Skovoroda
Kharkiv, Ukraine

Abstract. The article deals with the main scientific approaches to the methodological training of future musical art teachers. The conceptual aspects of the professional training of future musical art teachers are researched in psychological, pedagogical and methodological literature. The pedagogical principles of the future teachers' professional training are covered in the studies of E. Abdulin, S. Arkhanhelskyi, V. Bondar, V. Haluzynskyi, V. Zahviazynskyi, and A. Rudnytskyi. Problems of professional training of music teachers and modern theory of musical and pedagogical education are considered in the works of L. Havrilova, O. Demianchuk, L. Masol, O. Oleksiuk, and others.

The aim of the article is to reveal the main trends in the development of artistic education taking into account the systemic approach. Educational activity of the future musical art teacher is considered from the point of axiological, praxeological, and polyartcentric approaches. The training of art faculty students for the implementation of musical and educational activities in the conditions of a secondary school is singled out. The specificity of the future musical art teachers' professional training for educational activities at music lessons and during extracurricular musical activities with pupils is considered. In the process of implementing musical education, which consolidates the competence of the music teacher, the creative activity becomes essential as it involves the ability to consider any phenomena from different viewpoints, apply knowledge from various artistic branches in solving a specific task, that is, the ability to independently make decisions and bear responsibility for them. The main scientific approaches to the methodological training of future musical art teachers have been defined by us: axiological, praxeological, and polyartcentric.

Key words: musical education; creative activity; independence; scientific approaches; methodological training; future musical art teachers.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Honcharenko, S. V. (1997). *Ukrainian Pedagogical Dictionary*. Kyiv, Ukraine: Lybid.
2. Ziyaziun, I. A & Sahach, H. M. (1997). *The beauty of pedagogical action*. Kyiv, Ukraine: Ukrainsko-finskyi in-t menedzhmentu s biznesu.
3. Kozyr, A. V. (2008). *Professional skills of music teachers: theory and practice of formation in the system of multilevel education*. Kiev, Ukraine: NPU im. M. P. Drahomanova.
4. Kotarbinskiy, T. (1962). The development of praxeology. *Polish Review*, 12, 15–27.

Матеріали надійшли до редакції 02.12.2018 р.